

שנתה, אינו בכור. (9)

האופן השני:

ואיבעית אימא: דכולי עלמא אית להו דזעירי, ואי אפשר שתתעבר תוך שלשים יום לטינוף גמור, **והכא: ביולדת למקוטעין** [עד שלא נשלם החודש החמישי להריונה] **קמיופלגי:**

לגמריה: לא אמרינן יולדת למקוטעין, אלא חמשה חדשים שלמים שלמים מעוברת היא, ואי אפשר שהמתנינה שלשים יום מן הטינוף עד שקיבלה זכר והרתה עוד חמשה חדשים שלמים בתוך שנתה, ובהכרח שאין זה טינוף.

לסבריה: אמרינן יולדת למקוטעין, ושמא ילדה קודם שמלאו לה חמשה חדשים, והריונה אכן היה לאחר שלשים יום לטינוף, ואין הולד שנוולד חשוב בכור שכבר נפטר הרחם בטינוף.

האופן השלישי:

ואיבעית אימא: לכולי עלמא לא אמרינן יולדת למקוטעין אלא במלאות לה חמשה חדשים —

והכא, במקצת היום — היינו מקצת יום השלשים לטינופה ומקצת יום האחרון של

עיבורה — **ככולו.** כלומר, שלשים יום נשלמים בתחילת היום, ובאותו יום היא מקבלת זכר, וכך ביום האחרון של חמשת חדשי הריונה הרי היא יולדת — **קמיופלגי:**

לסבריה: אמרינן מקצת היום ככולו, ונמצא שאף אם טינפה למחרת הגיעה לששה חדשים, יכולה היא ללדת בשני הימים האחרונים של השנה, כי יכולה היא להתעבר ביום האחרון של החודש השביעי ללידתה, וללדת ביום העשרים ותשע לחודש השנים עשר ללידתה, או להתעבר למחרת תום החודש השביעי, וללדת ביום האחרון של שנתה, כיון שאנו אומרים מקצת היום ככולו.

לגמריה: לא אמרינן מקצת היום ככולו, וכל שטינפה למחרת תום החודש הששי, אי אפשר שתקבל זכר אלא מיום הראשון של החודש השמיני, ותלד למחרת תום שנתה, ואם ילדה בתוך שנתה בהכרח שלא היה זה טינוף גמור.

ומוסיפה הגמרא לפרש את המשך הברייתא: **אמר רבי עקיבא: אני לא באתי לידי מידה זו, אלא כל שידוע שביכרה אין כאן לכהן כלום,** וכל שלא ביכרה הרי זו לכהן, ספק יאכל במומן לבעלים:

מאי איכא בין רבי עקיבא לרבי יהושע?! שהרי ודאי טעמו של רבי עקיבא הוא משום

משום טינוף קמא על פי רועה. ומבואר מדברי הרמב"ן שאינו מסכים עם התירוצים שזכרו בהערה לעיל. וראה מהר"ט אלגאזי כה ב מה שכתב על דברי הרמב"ן.

9. כמבואר ברש"י, וכאשר פירשה הגמרא לקמן

כא ב. וראה מהר"י קורקוס בכורות ד יט, שהרמב"ם מפרש שאינה מקבלת עובר, וכתב עוד שם, דרש"י כאן מפרש כדברי הרמב"ם, ואילו לקמן כא ב מפרש רש"י שאינה מקבלת זכר. וכנראה גירסא אחרת היתה לו ברש"י כאן.

[כיון שראינוה חולבת בהכרח שכבר ילדה].⁽¹⁾

ורבי יהושע סבר: חיישינן למיעוטא שחולבות בלא ללדת, וחיישינן שמא זה שילדה לאחר חליבתה בכור הוא.

ומקשינן עלה: **ומי חייש רבי יהושע למיעוט** [וכי חושש רבי יהושע למיעוט]?!?

והתנן: אשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים, ומת בעלה בלי בנים ובלי אחים, והיתה

טינוף שהרי לא יחלוק על מה שאמר רבי ישמעאל דעז בת שנתה שילדה אין לחוש לה ללידה קודמת!?

אמר רבי חנינא מסורא: חלב פוטר איכא בינייהו. כלומר, עז חולבת, שילדה לאחר מכן אם הכרח הוא שכבר ילדה מקודם ונפטר רחמה, או לא:

רבי עקיבא סבר: חלב פוטר, כי הלך אחר רוב בהמות, ורוב בהמות אין חולבות אלא אם כן, יולדות, והא מרדא חלבה מילד ילדה

כחיישינן למיעוטא וכמו שמבואר בעמוד א, דאף שחוששים לטינוף משום רוב בהמות מתעברות, מכל מקום כנגד זה איכא רוב שאינן מטנפות, ואם כן, למה נלך אחר רוב חולבות לומר שטינפה בתורת ודאי!?

ב. כתב הרש"ש לעיל יט ב, שיכולה היתה הגמרא לפרוץ פירוש זה, כי הרי רבי עקיבא חייש למיעוטא, שאם לא כן לא היה מודה לרבי ישמעאל במשנתנו שאמר מיכן ואילך ספק, כי היה לנו לומר ודאי ילדה תחילה כרוב בהמות שמתעברות ויולדות, וכפי שכבר נזכר לעיל בהערות משמו, וראה עוד שם.

ג. בחזון איש בכורות כ ד נתקשה: כיון שאמר רבינא לעיל כ א דרוב בהמות מתעברות ויולדות הוי רוב התלוי במעשה שאין הולכים אחריו, אם כן, גם מרוב בהמות אינן חולבות אלא אם כן, יולדות לא נוכל להוכיח מעשה הרבעה. ומזה כתב להוכיח כדבריו [המובאים בהערה לעיל עמוד א], דדוקא הכא לא חשיב רוב נבעלות שבעילתן מקרה, ואין בעילת הרוב מחמת סיבה טבעית קיימת אלא קיבוץ מקרים, וכל רובא עדיף. ואם כן, ניחא, דרוב אינן חולבות אלא אם כן, יולדות חשיב רוב, אף על גב שאין הלידה אלא אם כן, קדמה מעשה, אבל הוא עדות על טבע קיימת.

1. א. כתב רש"י: חלב פוטר, אם חולבת אפילו בתוך שנתה, או שנולדה בבית ישראל, ולא ראינוה יולדת עד לאחר שנתה, והרי היא חולבת. וביאר המהרש"א: רישא דמלתיה [דרש"י] בתוך שנתה, בקנה מן הגוי נמי איירי דחלב פוטר, אבל בלאחר שנתה בקנה מן הגוי בלאו חלב נמי פוטר דרוב בהמות מתעברות ויולדות למאן דלא חייש למיעוטא כרבי מאיר. [והיינו דמה שכתב רש"י אם חולבת אפילו בתוך שנתה, כוונתו לומר שילדה ולד תוך שנתה, דבזה אי אפשר לסמוך על הרוב שמתעברות, לומר שילדה עוד ולד. ואף שרבינא לעיל בעמוד א לא סבירא ליה רוב מתעברות ויולדות, מכל מקום הוצרך רש"י לפרש את דברי הגמרא גם אליבא דרבא]. (אלא) [אי נמי] בנולדה בבית ישראל, ולא ראינו שילדה עד לאחר שנתה, דלית לן למיזל בתר רוב בהמות כיון דלא ראינוה יולדת, אפילו הכי אשמועינן דחלב פוטר יפה דודאי טינפה. [ומבואר מדבריו דרוב בהמות מתעברות אין מועיל לחוש לטינוף, ורק רוב בהמות חולבות מועיל לחוש לטינוף. ולא כן כתבו התוספות בעמוד א ד"ה ורבי יהושע, שפירשו שם את הטעם דחיישינן לטינוף, שהוא משום דרוב בהמות מתעברות, ראה שם. ועוד יש לעיין: הרי לחוש לטינוף לא חשוב אלא

נקבות שאינן מזקינות ליבום, והיו להו זכרים בני קיימא מיעוטא, ולמיעוטא לא חיישינן. הרי שרבי יהושע אינו חושש למיעוט. (3)

אלא, אל תאמר שמחלוקת רבי יהושע ורבי עקיבא בכרייתא דידן אם חלב פוטר, היא שלרבי יהושע חלב אינו פוטר ולרבי עקיבא חלב פוטר, אלא איפוך,

אימא: רבי יהושע סבר: הלך אחר רוב בהמות, ורוב בהמות אינן חולבות אלא אם כן, יולדות, ורבי עקיבא סבר: חיישינן למיעוטא. (4)

לה לאלמנתו המות, אינה חוששת שמא ילדה חמותה אח לבעלה המת והיא זקוקה לו ליבום, (2) אבל אם יצאה האשה ממקומה כשחמותה מליאה [מעוברת] הרי זו חוששת שמא ילדה אח זכר לבעלה המת, והיא זקוקה לו ליבום.

רבי יהושע אומר: אפילו היתה חמותה מליאה אינה חוששת.

ואמרינן: מאי טעמא דרבי יהושע? משום דקסבר: רוב מעוברות אכן יולדות ואולם המיעוט מפילות, וכל היולדות, יולדות מחצה זכרים המזקינים ליבום ומחצה

שאנו באים לומר שלא נעשה השינוי שהיה עשוי לבוא. אך יש לדון דלא תיתכן כאן חזקה כלל, שעיקר דין חזקה הוא להמשיך ולדון כאילו נמשך המצב הקודם, והנה המצב הקודם היה שודאי לא נתקדש בבכורה, אך לא ידענו שאינו ראשון לאמו, ואי אפשר לדון מכח חזקה שכבר ילדה אמו ואינו ראשון לאמו].

4. א. יש לעיין: היכן נרמז בלשון הברייתא מחלוקת זו?

וכתב רבי עקיבא איגר: זה הכלל רבי עקיבא קאמר לה, והיינו, דתחילה אמר דטינוף סימן ולד, וממילא הבא אחריו אפילו ספק לא הוי, אבל באינו יודע אם טינפה הוי ספק, ומוסיף ב"זה הכלל" דכל ספק, דהיינו, אף בחולבת מיקרי ספק, דחיישינן למיעוטא דחולבת אף על פי שאינה יולדת.

ב. דעת התוספות כאן, דהלכה חלב אינו פוטר, והוכיחו כן מן המשנה לקמן כג ב, ויובא בהערות שם. וביארו, דאף על פי דבעלמא לא חיישינן למיעוטא, מכל מקום כאן הרי יש לה חזקה שלא ילדה, ואם כן, סמוך מיעוטא לחזקה והוה ליה פלגא ופלגא. ואף שרבי מאיר הוא

2. כיון דאי נמי ילדה לא זקיק לה להך אלא אם כן, ילדה זכר, כולי האי לא חיישינן שמא ילדה וזכר היה, רש"י יבמות ק"ט א.

3. הקשו התוספות: הרי אינו דומה, כי לענין בכורה יש חזקה שלא ילדה, ולכן יש לומר שחושש רבי יהושע למיעוט. אבל גבי יבום אין חזקה שמסייעת למיעוט לומר שלא ילדה זכר! וראה מה שכתבו בזה.

ובתוך דבריהם כתבו: ואי הוה אמרינן דלא חשיב מיעוט דאיכא חזקה בהדה מה שהיא בחזקת שלא ילדה, שאדרכה העמד ולד בחזקת שאינו קדוש בבכורה, כיון שהוא חולין במעי אמו, הוה אתי שפיר. וראה בראשית בכורים שיטוד ספיקם — בחזקת אינו קדוש בבכורה — הוא משום שזה הוא חזקה העשויה להשתנות, ראה שם. [ויש להעיר, שנידון דידן אינו דומה לשאר חזקה העשויה להשתנות, וכגון להעמיד אשה על חזקתה שלא ראתה דם, או להעמיד קטן על חזקתו שאינו בן תשע (ראה שמעתתא ג), כי כאן אנו אומרים שולד זה מעולם לא היה ראוי להשתנות כי כבר נפטר הרחם בלידה קודמת, וחזקה העשויה להשתנות מיירי באופן

ומקשינן לתנא קמא: **למה לי למיתני** "וכל בנותיה ילדו **שלוש שלש**"? והרי אין אנו זקוקים אלא לעשר בהמות מן הבנות ובנותיהן, ואם כן: הרי סגי שתוליד חד **מינייהו** [מן הבנות] **תלת**, ואינך בנות סגי שיולידו תרתי תרתי [הרי די שתלד רק אחת משלשת הבנות שלש בנות, ואחיותיה ילדו שתי בנות, והרי עשר בהמות למעשר]?!?

ומשנינן: **אידי דאיכא חדא** מן הבנות **דלא סניא** שלא יתכן שיהיה חיוב מעשר **בלא** שתלד **שלוש בנות**, **תנא כולחו** בנות **דילדו שלש שלש** [כיוון שאחת מן הבנות בהכרח יש להעמיד שילדה שלש בנות, לכן נקט התנא גם באחיותיה לידת שלש בנות ולא שתיים].

ואכתי מקשינן: **ולמה לי למיתני שלש בנות לבנות כלל**?! **לילדו כולחו** בנות **תרתי בנות**, והרי תשע בהמות בנות ובנות הבנות, ותיחדר **איחי ותוליד בהדיהו** [ועוד תלד האם עצמה ולד נוסף באותה שנה], והרי עשר בהמות!?

לימא קסבר תנא קמא מטנפת אינה חוזרת כא-א ויולדת בתוך **שנתה**. כלומר, אפילו אם טינפה בשנה זו, שוב אינה חוזרת ויולדת עד מלאת שנה לטינופה, וכל שכן זו, שילדה

מסייעת הגמרא לכך שיש להפוך את השיטות: **והתניא** [בניחותא]: **חלב פוטר, דברי רבי יהושע. רבי עקיבא אומר: חלב אינו פוטר.**

תנו רבנן:

א. הברייתא והסוגיא שעליה, מתבארת כאן לפי פירוש רש"י כפי שגרס בדבריו החק נתן [הובא באהל משה].

ב. אין מצטרפות בהמות לחיוב מעשר, אלא אם כן נולדו בשנה אחת, וקיימא לן שראש השנה למעשר בהמה הוא אחד באלול.

גדייה (5) שילדה שלש בנות בכרס אחד, וכל בנותיה ילדו שלש שלש בנות, (6) כולן, כל תריסר הבהמות, שלשת הבנות, ותשעת בנות הבנות, נכנסות לדיר להתעשר. כלומר, יתכן הדבר שנולדו כל אלו בשנה אחת, כך שיהיו ראויים להתעשר כאחת.

אמר רבי שמעון: אני ראיתי גדייה שעישרה בתוך שנתה. כלומר, תוך שנה מלידת בנותיה ילדו הבנות עצמן עד שהשלימו לעשר בהמות כדי מעשר, וכעין שאמר תנא קמא, ולקמן מפרש מאי בינייהו.

מהרי"ט אלגאזי אות מ (הראשון) אות א.

5. ביאר רש"י, שלכך נקט התנא "גדייה", כי דרכה לילד כמה בכרס אחד. וראה עוד ברש"ש.

6. ביאר רש"י, שלכך נקט התנא "שלוש" לשון נקיבה, שאם לא כן יש בכורות ביניהם שאינם חייבים במעשר בהמה.

הסובר כן בחולין נדה יח ב, היינו דוקא להקל, בזה רבי מאיר הוא דאמר כן, אבל להחמיר אפילו חכמים מודים דסמוך מיעוטא לחזקה, והוה ליה פלגא ופלגא להחמיר. אבל דעת הרמב"ם הרמב"ן והרא"ש דקיימא לן חלב פוטר, דלא חיישינן למיעוטא.

ובביאור דעת הראשונים החולקים, שאין אומרים סמוך מיעוטא לחזקה, ראה מה שכתב